

Vad är nödvändigt? *Exemplet Marta och Maria*

Marta och Maria är välkända personligheter, som ofta får stå som representanter för å ena sidan en praktiskt lagd och fokuserad värdinna och å den andra sidan en lätt världsfrånvärd romantiker eller andligt sinnad, from person. Det visar sig vid ett närmare studium av den bekanta berättelsen om systrarna att detta kan vara en omotiverad förenkling. I stället visar berättelsen sig stryka under ett huvudtema i såväl Nya som Gamla testamentet. Bengt Holmbergs artikel är en bearbetad version av hans föredrag på Breanäs Bibelcamping 2012 och publiceras på läsares önskan.

Svaret på rubrikens fråga finns i Bibeln, närmare bestämt i Luk. 10:38–42: "Allenast ett är nödvändigt" (i 1917 års översättning). Sammanhanget är att Jesus gästas Marta från Betania i hennes hus – som kanske är systemen Marias hem också. Som den ansvarskännande husmoder och värd hon är, sätter Marta genast igång med "mångahanda bestyr för att tjäna" Jesus och hans lärjungar. Det betyder förmodligen att hon tar itu med att laga mat åt minst ett dussin personer. Maria sitter bara vid Jesu fötter och hör på vad han säger, vilket till slut får Marta att irriterat förebrå Jesus för att han inte säger till Maria att hjälpa henne med bestyren.

Jesus svarar Marta att hon gör sig bekymmer och oroar sig för så mycket, men bara ett är nödvändigt. Han fortsätter omedelbart: "Maria har utvalt den goda delen (= det enda nödvändiga) och den ska inte tas ifrån henne." Slutatsen tycks vara att matlagning och slika ting

alltså inte är så viktiga, det enda nödvändiga är att lyssna på Jesus.

Men vi behöver nog fundera litet till på vad detta "enda" som behövs är för något. Låt oss börja med att se på Marta och Maria.

MARTA OCH MARIAS KARAKTÄRER

Systrarna Marta och Maria nämns bara på två ställen i Nya testamentet: här i Luk. 10, och i Joh. kap. 11 och 12, där vi också får höra om deras bror Lasaros, och att byn de bodde i hette Betania, som ligger på Olivbergets östra sida. Johannes ensam meddelar att "Jesus var mycket fäst vid Marta och hennes syster och Lasaros" (11:5). Eftersom dessa nämns tillsammans och aldrig ett ord om eventuella makar, verkar det som om deras familj bestod av just dessa tre vuxna syskon.

MARTA är tydligen storasyster. Hon tar ansvar, hon ser andras behov, och ser sin kallelse att svara på de behoven. Därför är det hon som tar emot Jesus och hans följe, och genast börjar göra i ordning en måltid för så många (undra på att hon är stressad!).

Hon har också sinne för rättvisa och för det passande: lillasyster borde faktiskt ta sitt vuxna kvinnliga ansvar och hjälpa till i hushållet, i stället för att sitta där bland männen, som om hon vore en Jesu lärjunge. Gästfrihetens krav är inte små, utan kännbara, även om Maria strun-

tar i sina plikter. Borde inte Jesus skicka iväg Maria till köket?

MARIA är lillasyster, mer oansvarig, spontan, känslsam, hängiven. För henne finns det uppenbarligen inget viktigare än att sitta vid Jesu fötter och bara lyssna och ta in det han säger. – Känslsamheten lyser fram i Joh. 11:32–33 (Maria gråter, till skillnad från Marta i v. 21), och ännu mer i 12:3, där hon slösar bort en mängd dyrbar parfym av hängivenhet för Jesus – och dessutom torkar hans fötter (!) med sitt eget långa hår.

Nu är det i och för sig bra att leva sig in i vilka Marta och Maria är och försöka se dem som de är. Men berättelsens egentliga fokus ligger inte där, för om man bara ser på Marta och Maria, letar man efter – och får – olika mänskliga karaktärer eller beteendemönster. Och då ligger moraliserandet nära: så och så är rätt beteende! Maria gör rätt och Marta gör fel! Låt oss alla slippa kökssysslorna! Eller mera andligt uttryckt: det kontemplativa livet är mer värt än det aktiva livet, och det finaste vore egentligen om alla kunde ägna sig enbart åt bön och gudsskådande.

VILKA PRINCIPER FÖLJER JESUS?

Men Jesus är inte ute efter att rangordna olika människotyper eller beteendemönster. Som om han bara tycker om människor som är drömska, meditativa, hängivet känslostyrda men utan intresse för praktiskt arbete, medan han har svårt att förstå och uppskatta de pliktrogna, arbetsamma, uppoffrande, som tar ansvar för andra och varje dag faktiskt gör det som behövs göras i gemenskapen. Som goda föräldrar till exempel.

Det är lätt gjort att man generaliserar där det inte bör generaliseras, genom att göra principer och regler av varje ord eller handling Jesus gör, och då också landar i slutsatser som att det han ville lära oss är att "hushållsarbete är inte sär-

skilt viktigt, det är mycket viktigare att lyssna till Guds ord". Marta och alla hennes ansvarstagande systrar och bröder på jorden skulle då med all rätt kunna svara: Är detta en rättvis arbetsfördelning? Nej, det är det inte – men Jesus är inte sänd att skipa rättvisa på jorden, hur önskvärt det än vore. Jfr Luk. 12:13–15: "Någon i hopen sade till honom: Mästare, säg åt min bror att han delar arvet med mig. Han svarade: Vem har satt mig till att döma eller skifta mellan er? Och han sade till dem: Akta er för allt habegär. En människas liv beror inte av överflöd på ägodelar."

De – eller vi – kunde också indignerat ställa frågan hur det skulle gå, om alla gjorde som Maria och struntade i att ta ansvar för ett hem och den gästfrihet det kräver. Ansvar är ett annat ord för vaken kärlek till nästan. Är det obehövt att laga mat åt andra? Nej, det skulle förstås gå riktigt illa om alla smet från sitt ansvar – men Jesus undervisar inte om ansvarstagande här, utan om prioriteringar. Återigen måste vi konstatera: Det Jesus säger här är inte avsett som en undervisning i socialetik.

VAD GÖR JESUS – DET SKA VI SE PÅ

Som alltid är det viktigt att se mest på vad det är Jesus gör och säger, och försöka begripa vad han vill. Det kan ge oss mer av nya insikter i hur vi ska följa i hans fotspår. Han ger Marta en mild förebråelse, om att hon bekymrar sig för mycket, när "bara en sak behövs" (Bibel 2000; 1917 års "allenast ett är nödvändigt" är en kanske väl vass översättning). Att "bekymra sig", att om och om igen oroligt gå igenom sitt läge beträffande mat och dryck, inkomster och ägande, är en vanlig mänsklig sysselsättning och hållning. Jesus, som verkligen visste hur fattiga människor har det, tycker ändå inte att den hållningen är förståelig, utan helt fel. Att bekymra sig är att sakna förtroende för Gud och hans försyn, och leder ner i dyrkan av mammon och brott mot det första budet. Att stressa sig

Jesus undervisar inte om ansvarstagande här, utan om prioriteringar

*Att då inte ta emot Jesu betjänande av mig först,
innan jag försöker tjäna honom, är att missförstå
honom, djupast att ännu inte tro på honom.*

själv med bekymmer är således ett uttryck för otron, vilket vi ser i Jesu bergspredikan, Matt. 6:19–33, riktad till "trossvaga", v. 30. Det har vi kanske inte tillräckligt uppmärksammat och bekämpat.

Men Jesus säger inte till Marta: Sluta med ditt hushållsarbete, och sätt dig här och lyssna du också. Han förklarar för henne att Maria får fortsätta i lärjungarollen just nu, men gör sedan inget mer med Marta, utan låter henne hållas i sitt osjälviska tjänande av honom och övriga gäster. Erik Petrén ger en intressant självårdsteologisk tolkning av detta i sin läsvärda kommentar till evangeliebokens texter, *Skapelse – Ny skapelse* (Artos förlag 2011). Han beskriver den egentliga innebörden i att Jesus låter Marta hålla på med sin tagna roll som att: "Livet under lagen måste få ha sin tid och självt komma till vägs ände. Andlig mognad kan inte forceras" (s. 403). Marta är bilden av den människa som lever under lagen, medveten om de krav på kärlek och tjänande som Gud ställer och självklart ivrig att göra det goda – och få bekräftat av Herren att hon gör rätt (och att vissa andra gör fel). Båda systerarna är på väg till mognad, men på var sitt sätt och i var sin takt. Och det är inte lärjungens sak att begripa eller bedöma andras väg; jfr Joh. 21:20–23.

Martas mognad kan vi se, när vi möter Marta och Jesus igen, i Joh. 11. Dialogen mellan henne och Jesus visar att hennes krav på honom (att vara rättvis och fördela bördorna i den medmänskliga tjänsten jämlikt) har bytts till tro på honom. Hon tror att Jesus närvaro skulle gjort skillnad och förhindrat Lasaros död. Det är sant, men Jesus vill ha mer och talar om fortsättningen, hennes brors uppståndelse – som är Jesus själv. "Jag är uppståndelsen ... Tror du detta?" Då formulerar Marta den starkaste trosbekännelsen av alla i hela evangeliet: "Ja, Herre, jag tror att du är Messias, Guds son, han som skulle komma hit till världen." Hon är inte bara stark i tjänandet utan också i tron, och hon både kan och vågar uttrycka den öppet. (Med Maria diskuterar Jesus inte teologi, utan gråter med henne).

"SÖK FÖRST GUDS RIKE OCH HANS RÄTTFÄRDIGHET..."

Om vi nu återvänder till "bara en sak behövs"-texten, vad är då den önskade motsatsen till att "bekymra sig": fatalism? stoiskt lugn vad som än händer? kvietism och programmatisk översamhet? Nej, som framgår av bergspredikan är motsatsen till att bekymra sig för mångahanda att söka Guds rike och hans rättfärdighet

(Matt. 6:33). Frågan gäller inte passivitet eller aktivitet, utan: *Vem är din Gud?* Vem är alltså den som du förtröstar på och väntar allt gott av? Är det det du äger, har och gör, eller är det din himmelske Fader?

Inget är viktigare än att söka Guds rike, för inget i den mänskliga existensen är viktigare än att veta och handla efter att Gud är vår himmelske Fader. Det är det medvetandet som ligger bakom saligprisningarnas ”Saliga är de fattiga, de hungriga ...” och det paradoxala, upp-och-nervända livsperspektiv som aposteln uttrycker i 2 Kor. 4:7–11 (skatten i lerkärl) och 6:9–10 (jag har ingenting men äger allt). Det är himmelrikets perspektiv, så annorlunda än denna världens trygghetsnarkomani och självcentrering.

NYCKELN till att förstå berättelsen om Jesus i Martas och Marias hem i Luk. 10 ligger i det Jesus säger om tjänande i ett annat sammanhang, i Matt. 20:28/Mark. 10:45: ”Människosonen har inte kommit för att bli tjänad, utan för att tjäna och ge sitt liv till lösen för många” (jfr Luk. 22:27: ”Jag är mitt ibland er som en tjänare”). Det är klart att Jesus behöver hjälp och ber om tjänster – ibland, men oftast inte, artikulera i uttryckliga ord. Men han har inte kommit för att bli betjänad. Att då inte ta emot Jesu betjänande av mig först, innan jag försöker tjäna honom, är att missförstå honom, djupast att ännu inte tro på honom. Maria låter

Människosonen tjäna henne – och det är den goda delen.

I samtalet med kvinnan vid Sykars brunn säger Jesus: ”Om du visste vad Gud har att ge och vem det är som säger: Ge mig något att dricka, då skulle du ha bett honom, och han skulle ha gett dig levande vatten”, Joh. 4:10. Den samariska kvinnan tror att hon betjänar Jesus och ger honom något, och visst är det så: han har själv bett henne om hjälp och vill ha vattnet hon ger. Men likväl är det bara en början, ett sätt att dra in henne i ett djupare gående samtal, in i en relation med honom där *hon* till slut ber honom om Vattnet och blir hjälpt, för att inte säga räddad. ”Detta är kärleken: inte att vi har älskat Gud utan att han har älskat oss och sänt sin son som försoningsoffer för våra synder” (1 Joh. 4:10).

En vers i psalmboken sammanfattar detta så väl att den förtjänar att läras utantill och bes varje dag:

*Ett enda mig nödvändigt är:
att hålla dig av hjärtat kär
och tro vad du mig lär.
Av denna kärlek, denna tro
i liv och död har själen ro.
(Sv.Ps. 390, vers 5)*

Bengt Holmberg

Prof. em. Nya testamentets exegetik. Frillesås